

Lausunto

IOK/5/2021

15.2.2021

Viite: Lausuntopyyntö osallisuustyöryhmän vammaispalvelulainsäädännön uudistusta koskevista ehdotuksista (VN/12528/2019)

Asia: Ihmisoikeuskeskuksen lausunto lausuntopalvelu.fi -sivustolle

2. Voidaanko työryhmän ehdotuksilla vahvistaa vammaisten henkilöiden osallisuutta heitä koskevien palveluiden asiakasprosesseissa? (Raportin luku 2, s. 14-47)

Ihmisoikeuskeskus toteaa, että osallisuustyöryhmän ehdotukset ovat hyvin linjassa YK:n vammaisyleissopimuksen vammaisten henkilöiden osallistamista koskevien veloitteiden kanssa. Näin ollen esitetyt ehdotukset kokonaisuudessaan vahvistavat vammaisten henkilöiden osallisuutta heitä koskevissa palveluiden asiakasprosesseissa.

Ihmisoikeuskeskus nostaa tässä yhteydessä esiin seuraavia huomioita:

- YK:n vammaisyleissopimuksen 9 artikla edellyttää, että viranomaiset tarjoavat tietoa ja palveluita saavutettavasti. Vammaispalveluita koskevaa tietoa ja palveluiden hakeminen on oltava tarjolla saavutettavasti.
- On tärkeää tiedostaa, että vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutuminen on viimekädessä riippuvainen siitä, kuinka hyvin viranomaiset ovat sisäistäneet uuden lainsäädännön sisällön. Tästä syystä on tärkeää huolehtia, että sosiaalihuollon viranomaisille tarjotaan kattavasti ja riittävästi laadukasta koulutusta lainsäädännön sisällöstä ja sen merkityksestä.
- YK:n vammaisyleissopimuksen yleisenä, läpileikkaavana periaatteena on yksilöllinen itsemääräämisoikeus. Osallisuustyöryhmän raportissa on ansiokkaasti tuotu esiin, että vammaisen henkilön oma tahto ja mielipide selvitetään ja otetaan huomioon asiakasprosessin kaikissa vaiheissa. Raportissa kuitenkin ehdotetaan, että asiakassuunnitelma on laadittava

yhdessä asiakkaan ja tarvittaessa hänen omaisensa, läheisensä tai muun edustajan kanssa. Tässä yhteydessä on varmistettava, että asiakkaan oma tahto ja mielipiteet ovat ensisijaisia.

3. Voidaanko työryhmän ehdotuksilla vahvistaa vammaisten henkilöiden oikeutta yksilöllisiin tarpeisiin perustuviin palveluihin? (s. 14-47)

Ihmisoikeuskeskuksen näkemyksen mukaan tässä yhteydessä on korostettava, etteivät lainsäädäntömuutokset yksistään riitä vahvistamaan vammaisten henkilöiden oikeutta yksilöllisiin tarpeisiin perustuviin palveluihin.

Lainsäädännön toimeenpanoon on kiinnitettävä huomiota. Sosiaaliviranomaisten riittävä ja laadukas koulutus on tärkeää, jotta palvelupäätöksiä tekevät asiantuntevat työntekijät. Lisäksi on yhtäläisen tärkeää varmistaa, että vammaispalveluille on varattu riittävät taloudelliset resurssit.

4. Kannatatteko ehdotettua muotoilua, jonka mukaan lain tarkoituksena olisi tukea vammaisen henkilön itsenäistä elämää ja itsemääräämisoikeuden toteutumista? Rauenneessa hallituksen esityksessä käytettiin termiä itsenäinen suoriutuminen itsenäisen elämän sijaan. (s. 14)

Ihmisoikeuskeskuksen näkemyksen mukaan itsenäisen elämän tukeminen vastaa paremmin YK:n vammaisyleissopimuksen 19 artiklan muotoilua.

5. Kannatatteko vammaisen henkilön edun lisäämistä palvelujen turvaamista koskevaan kohtaan? (s. 14)

Ihmisoikeuskeskus pitää ehdotusta kannatettavana, koska se täydentää vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukaista palvelua.

6. Kannatatteko 1 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 19-27)

Ihmisoikeuskeskus pitää muutosehdotuksia kannatettavana erityisesti siitä näkökulmasta, että lisäyksissä nostetaan esiin YK:n vammaisyleissopimuksen sisältöä ja tarkennetaan siitä, miten vammaisen henkilön etua arvioidaan.

7. Kannatatteko lisäsehdotusta, jonka mukaan vammaisella henkilöllä olisi oikeus käyttää hänelle soveltuvaa kommunikointikeinoa hänen osallisuutensa ja osallistumisensa tukemiseksi? (s. 15)

Ihmisoikeuskeskus toteaa, että vammaisen henkilön oikeuksien toteutumiseksi on välttämätöntä, että lainsäädännössä on huomioitu vammaisen henkilön oikeus käyttää hänelle soveltuvaa kommunikointikeinoa osallisuuden ja osallistumisen mahdollistamiseksi.

8. Kannatatteko lisäysehdotusta, jonka mukaan vammaista henkilöä olisi tarvittaessa tuettava tiedon saannissa sekä oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa? (s. 15)

Ihmisoikeuskeskuksen näkemyksen mukaan lisäys on perusteltu, koska vammaisen henkilön on pystyttävä muodostamaan ja ilmaisemaan tarpeensa ja mielipiteensä, jotta hänen osallisuuttaan omaa elämäänsä koskevissa asioissa voidaan vahvistaa ja tukea.

9. Kannatatteko 3 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.27-32)

Ihmisoikeuskeskuksen näkemyksen mukaan perusteluihin tehdyt muutosehdotukset kokonaisuudessaan vahvistavat asiakkaan omaa osallisuutta. Muutosehdotusten osalta on kuitenkin vielä tarpeen selvittää, millaiset käytännön vaikutukset ”palveluiden toteutumisen seurannalla” on asiakkaalle. Asiakkaan osallistuminen palveluiden toteutumisen seuraan on lähtökohdiltaan hyvä, mutta epäselväksi jää, missä määrin tämä altistaa vammaisen henkilön elämän seurannalle ja raportoinnille. Tästä syystä Ihmisoikeuskeskus pitää hyvänä Kynnys ry:n esittämää ehdotusta siitä, että seurantaa tehdään välttämättömiltä osin ja seurantatavasta sovitaan yhdessä asiakkaan kanssa.

10. Työryhmä ei ehdottanut palvelutarpeen arviointia ja asiakassuunnitelmaa koskevaan pykälään muutosta. Oletteko samaa mieltä siitä, että muutosta ei tarvita? (s. 15)

Ihmisoikeuskeskuksen näkemyksen mukaan viitaukset sosiaalihuoltolakiin ovat riittävät.

11. Kannatatteko 4 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 32-35).

Ihmisoikeuskeskus pitää hyvänä, että lain perusteluissa on huomioitu vahvasti asiakkaan yksilölliset tarpeet ja hänen etunsa. Palvelutarpeen arviointiin vaikuttavat myös asiakkaan ja hänen perheensä elämäntilanne, elinolosuhteet, toimintaympäristö, terveydentila sekä kieli- ja kulttuuritausta.

12. Kannatatteko ehdotusta siitä, että vammaisen henkilön palveluja koskevat päätökset olisi tehtävä toistaiseksi voimassa oleviksi tietyin edellytyksin? (s. 16)

Ihmisoikeuskeskus pitää hyvänä, että palveluja koskevat päätökset olisi tehtävä toistaiseksi voimassa oleviksi tietyin edellytyksin, ellei määräaikaaisuudella ole erityisiä perusteita. Tämä parantaa vammaisten henkilöiden palveluiden pysyvyyttä ja siten helpottaa vammaisen henkilön arjen hallintaa ja suunnittelua.

13. Ovatko määräaikaisen päätöksen edellytykset, joiksi ehdotetaan henkilön omaa etua, yksilöllistä tilannetta tai palvelun luonnetta, määritelty tarkoituksenmukaisesti? (s. 16)

Ei kantaa.

14. Kannatatteko ehdotusta siitä, että asiakkaan esittämästä avun ja tuen tarpeesta tai palvelun toteuttamistavasta voitaisiin poiketa vain perustellusta syystä, joka olisi kirjattava päätökseen? (s.16)

Ihmisoikeuskeskuksen näkemyksen mukaan perusteluvelvollisuuden lisääminen on tervetullut lisäys. Kielteisen päätöksen perusteleminen parantaa asiakkaan oikeusturvaa ja on hyvän hallinnon edellytysten mukainen.

15. Kannatatteko vammaisen henkilön perheen ja läheisten tukemista koskevia ehdotuksia? (s. 16)

Ihmisoikeuskeskuksen näkemyksen mukaan näitä ehdotuksia voidaan pitää kannatettavana. Vammaisten lasten kohdalla näillä ehdotuksilla voi olla merkittäviä vaikutuksia lapsen elinpiirin hyvinvointiin.

16. Kannatatteko 5 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.35-44)

Ihmisoikeuskeskus pitää kannatettavana sitä, että perusteluissa nostetaan esiin muutoksenhakuohjauksen tärkeys ja saavutettavuuteen liittyvät seikat.

17. Kannatatteko palvelutarpeen arviointia koskevaan pykälään tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 17)

Ihmisoikeuskeskuksen näkemyksen mukaan muutosehdotukset ovat kokonaisuudessaan perusteltavia. Ihmisoikeuskeskus kuitenkin yhtyy muun muassa Valviran esittämään huoleen siitä, onko tarkoituksenmukaista edellyttää, että vammaispalveluiden hakeminen johtaa suoraan palvelutarpeen arviointiin. Olisi tarpeen arvioida tämän muutosehdotuksen vaikutukset.

18. Kannatatteko 36 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s.44-45)

Ks. edellinen kohta.

19. Kannatatteko ehdotettua lisäystä, jonka mukaan asiakassuunnitelma olisi laadittava yhdessä asiakkaan ja tarvittaessa omaisen, läheisen tai muun asiakkaan edustajan kanssa? (s. 18)

Ihmisoikeuskeskuksen näkemyksen mukaan ehdotettu lisäys on kannatettava, mutta samalla on tärkeä huolehtia siitä, että asiakkaan tahto ja oma mielipide ovat

asiakassuunnitelman laadinnassa ensisijaisia.

20. Kannatatteko ehdotettua lisäystä siitä, että asiakassuunnitelma sisältäisi asiakkaan ja tarvittaessa asiakkaan läheisen ehdotuksen palveluiden tuottamistavasta, jolla voidaan parhaiten vastata asiakkaan tarpeisiin? (s.18)

Ihmisoikeuskeskuksen näkemyksen mukaan on perusteltua, että asiakassuunnitelma sisältää asiakkaan oman näkemyksen palveluiden tuottamistavasta. Tämä vahvistaa asiakkaan osallisuutta.

21. Kannatatteko ehdotusta, että pykälään lisättäisiin arvio asiakkaan vahvuuksista ja voimavaroista sekä toimintakyvystä? (s.18)

Ei kantaa.

22. Kannatatteko ehdotettuja lisäyksiä asiakkaan läheisen näkemyksen huomioon ottamisesta asiakassuunnitelmaa laadittaessa? (s. 18)

Ihmisoikeuskeskus korostaa tässä yhteydessä, että asiakkaan oma tahto ja mielipiteet ovat asiakassuunnitelman laadinnassa ensisijaisia. Käytännössä voi on tilanteita, että läheisen näkemykset eroavat asiakkaan omista näkemyksistä.

23. Kannatatteko 39 pykälän perusteluihin tehtyjä muutosehdotuksia? (s. 45-46)

Ei kantaa.

Sirpa Rautio
johtaja

Mikko Joronen
Asiantuntija